PR. DR. RĂZVAN ANDREI IONESCU

# APOLOGETICA, TEOLOGIA APOLOGIILOR

DOXOLOGIA
IAȘI

APOSTOLIA
PARIS

2026

# CUPRINS

*Prefață*
(Pr. prof. dr. Cristinel Ioja).....9

*Cuvânt înainte*
**Apologia creștină la timpul prezent**
(Pr. prof. dr. Constantin Coman) .....17

**Apologetica ortodoxă, o necesară redescoperire de paradigmă**.....21

**1. De la etimologie la duhovnicie** .....31
1.1. Etimologia termenului „apologie” .....31
1.2. Misiune și apologie în viața Bisericii .....32
1.3. Mărturisirea Adevărului trăit, nu persuasiune intelectuală .....36
1.4. Despre distincția dintre apologie și Apologetică .....37

**2. Filonul apologetic eclezial** .....39
2.1. „Fiți gata să dați răspuns” (1 Petru 3, 15) .....39
2.2. Contextul persecuțiilor și mărturisirea credinței .....43
2.3. Școala apologiilor în istorie .....45

**3. Despre metodă în spațiul teologiei academice** .....49
3.1. Metoda teologică, o alegere vitală .....49
3.2. Specificul creștin. De la tânjire la împlinirea în Adevăr .....51
3.3. Teologhisirea dincolo de argument, spre împărtășire .....52

3.4. Paradigma de teologhisire
specifică teologiei palamite .....54
3.5. Teologia este mai mult decât o știință teologică .....58
3.6. Putem contura un ideal contemporan
al metodei teologiei academice? .....64
3.7. Izvorul teologhisirii este Cincizecimea.
Și prin extensie, toată viața duhovnicească .....66

**4. (Dez)orientarea metodologică**
**a Apologeticii ortodoxe în trecut** .....77
4.1. Argumentări și studii de caz din trecut .....77
4.2. Principiul formal de conduită
al Apologeticii poate fi rațiunea? .....80
4.3. Exercițiul minții sau lucrarea Duhului? .....86
4.4. Ramura științei teologice preocupată cu respingerea
rațională a atacurilor de la necredincioşi? .....89
4.5. Limitele unei Apologetici exclusiv raționale .....91
4.6. Apărarea credinței, demonstrare rațională
sau mărturisire existențială? .....93
4.7. Explicații de miză teologică cu ajutorul științelor .....96
4.8. Este Apologetica specifică
Ortodoxiei rațional-duhovnicească? ..... 100

**5. (Re)orientarea în Duh a Apologeticii**
**la școala teologiei palamite** ..... 113
5.1. *În apărarea sfinților isihaști,*
apologie și sursă de inspirație ca metodă ..... 113
5.2. Ingredientele necesare nu atât misiunii,
cât și mărturisirii apologetice ..... 115
5.3. Teologia apologetică între
exigențe și oportunități ..... 118

5.4. Combustibilul (supra)firesc al Apologeticii
nu poate fi decât suflarea eclezială a Duhului ..... 122
5.5. Pogorârea Duhului Sfânt, îmbrăcare cu putere de sus
și sursă a apologiilor ..... 122
5.6. Filonul apologetic al Bisericii este
Cincizecimea ei continuă. Fapte 10-11 ..... 124
5.7. Ritmul Bisericii. Cu pace să ieșim … ..... 135
5.8. Elemente de metodologie de inspirație palamită ..... 140
5.9. Nevoi apologetice ale timpului nostru
care nu pot fi ignorate ..... 153

**În loc de încheiere** ..... 157

***Postfață***
(Conf. dr. Adrian Lemeni) ..... 163

# PREFAȚĂ

Sinteza neopatristică din secolul al XX-lea nu a pus în lumină doar textele biblice și patristice, prezente în mare măsură și în tratatele de teologie din secolul al XIX-lea, ci, mai ales, metoda, duhul și experiența ascetic-mistică a Părinților, viul gândirii lor teologice izvorâte din angajamentul existențial cu Scriptura și din experiența și viața Bisericii. Redescoperirea metodei și duhului Părinților a reprezentat o delimitare treptată față de sciziunile scolasticii medievale și, implicit, față de modelele apusene, catolice și protestante, fortificate în polemica Reformă-Contrareformă, care au influențat secole la rând metoda de teologhisire din spațiul teologiei ortodoxe. În sensul delimitării față de sciziunile și abstractismul scolasticii medievale, care au pătruns în multe manuale de teologie ortodoxe, dar mai ales în sensul redescoperirii metodei, duhului și experienței Părinților, putem vorbi despre o veritabilă schimbare de paradigmă în teologia ortodoxă a secolului al XX-lea. Mărturie în acest sens ne stau contribuțiile teologilor ortodocși din sinteza neopatristică unde întâlnim o reconectare a teologiei la viața și experiența Bisericii, la textele liturgice și filocalice, o unificare între Scriptură-dogmă-spiritualitate-Liturghie. Această schimbare de paradigmă realizată mai întâi în Dogmatica ortodoxă prin teologi ca Dumitru Stăniloae, Iustin Popovici, Vladimir Lossky, Panayotis Nellas, Ioannis Romanidis

a condus la o înnoire a conținuturilor și structurilor Dogmaticii ortodoxe, fără să se fi ajuns însă la capătul demersului înnoitor.

O asemenea schimbare se dorea și în Apologetica ortodoxă care rămânea, în prima jumătate a secolului al XX-lea, prin metodă și conținut, în sfera de influență a Apologeticilor apusene, catolice și protestante, structurate în exigențele raționaliste scolastice ale polemicii cu modernitatea. Teologi români ca Vasile Găină, Ioan Mihălcescu, Ioan G. Savin, Petru Rezuș înțelegeau, argumentau și dezvoltau Teologia fundamentală, apoi Apologetica ortodoxă în registrul abstract al dovedirii raționale a existenței lui Dumnezeu, după metoda scolastică perpetuată în articulațiile teologice apusene ale modernității. Totuși, în ceea ce privește Apologetica ortodoxă, putem să amintim reflecțiile înnoitoare ale unor teologi români din perioada interbelică cum sunt Nichifor Crainic și Dumitru Stăniloae, iar după căderea comunismului contribuțiile apologetice înnoitoare ale părintelui Dumitru Popescu, care plecând de la reflecțiile lui Nichifor Crainic și Dumitru Stăniloae, de la gândirea Părinților Bisericii și de la descoperirile științifice din secolul al XX-lea, relansează într-un mod înnoitor dezbaterea despre raportul teologie-știință, teologie-filosofie, teologie-artă, teologie-secularizare, teologie-globalizare.

Un punct de cotitură în ceea ce privește schimbarea de paradigmă în Apologetică, în înnoirea metodei, conținutului și mesajului acestei discipline teologice îl constituie apariția celor două volume dedicate învățământului teologic ortodox universitar din România. Autorii, Adrian Lemeni, Sorin Mihalache, Răzvan Ionescu și Cristinel Ioja, în delimitare strictă față de metodele apologetice apusene care au influențat decisiv manualele ortodoxe și dezbaterile apologetice din secolul al XIX-lea și al XX-lea, au oferit studenților teologi și celor interesați o Apologetică vie, conectată la viața, experiența și mărturia Bisericii, la autenticitatea modelelor

apologetice din perioada patristică și din modernitate. Ei mărturiseau în 2014 obiectivele demersului lor academic: „Dacă în primul volum al *Apologeticii ortodoxe* am propus o perspectivă de abordare și de asumare a Apologeticii în duhul Tradiției ortodoxe, cu alte cuvinte fundamentată patristic și eclezial, în volumul al doilea vom urmări identificarea concretă a unor repere apologetice pentru contextul actual, marcat de semnificative deschideri și de numeroase provocări în domeniul relației dintre teologie, filosofie și știință" („Cuvânt înainte", *Apologetica ortodoxă*, vol. 2).

Dar drumul înnoirii Apologeticii ortodoxe continuă! Despre această continuitate în rafinarea duhovnicească-rațională, existențial-eclezială a mesajului apologetic al Bisericii și Teologiei ortodoxe ne vorbește volumul de față, propus spre reflecție de părintele Răzvan Ionescu și intitulat *Apologetica, teologia apologiilor*. În primul rând, lucrarea este o preocupare legitimă a prodecanului Centrului de Studii și Cercetări „Dumitru Stăniloae" din Paris pentru pregătirea cursanților care aleg să păşească în universul cunoașterii teologiei ortodoxe. Ea rămâne în corespondență cu obiectivele formative ale Centrului de Studii și Cercetări „Dumitru Stăniloae", dintre care amintim: a) înțelegerea asumată a prezenței și lucrării lui Dumnezeu în viața omului și a Bisericii; b) cultivarea interesului pentru experiența lui Dumnezeu în viața cursanților și, implicit, pentru înțelegerea tainelor lui Dumnezeu, printr-o așezare teologică în care nu transmiterea informațiilor/cunoștințelor este prioritară, cât viața duhovnicească împletită cu reflecția teologică. Se are deci în vedere nu doar transmiterea de cunoștințe, ci, în primul rând, transmiterea unui mod de viață.

Autorul pleacă de la premisa că precum prin Teologia dogmatică se propune teologhisirea dogmelor Bisericii, prin Teologia apologetică se propune teologhisirea apologiilor Bisericii prin care putem afla folos duhovnicesc pentru viața creștinilor. De fapt,

# III
# DESPRE METODĂ
# ÎN SPAȚIUL TEOLOGIEI ACADEMICE

## 3.1. Metoda teologică, o alegere vitală

Alegerea metodei teologice este vitală întrucât teologia care rezultă din aplicarea ei reușește, sau nu, să răspundă nevoii noastre adânci de împlinire în relație cu Adevărul lumii. Descoperim în istorie nenumărate moduri de a trăi sentimentul religios și de a-l exprima, toate născând teologhisire și teologie. Simplu de constatat, pluralitatea religiilor este acea imagine totalizatoare a unui spectru infinit de abordări personale. Am putea spune, câți oameni în lume și în istorie, atâtea posibilități distincte de a încerca accederea la realitatea profundă a lumii, respectiv de a o purta ca mărturie către aproapele. Și aceasta întrucât, constată Mircea Eliade, căutarea religioasă este de fapt o componentă fundamentală în om, interioară fiecăruia dintre noi în parte, realitate pe care o evidențiază din chiar interiorul demersului său academic de istoric și filosof al religiilor.

În sens creștin, lucrurile sunt nuanțate. Una este tânjirea religioasă a omului, manifestată adesea difuz, fără discernământ, și alta este împlinirea ei concretă prin a accede la Adevărul lumii, Unicul, spre Care trimit toate rațiunile creației. Știm că nu ar fi existat Revelație dacă Dumnezeu ar fi considerat că putem reuși autonom în descoperirea Adevărului. Acesta din urmă ne transcende și

doar dragostea și lucrarea lui Dumnezeu în noi ne deschid porțile cunoașterii realității lui adânci.

O mărturie din zorii creștinismului privind depășirea căutărilor filosofice și religioase, odată ce Însuși Dumnezeu S-a coborât trupește în mijlocul oamenilor, o găsim în viața apologetului creștin Sfântul Iustin Martirul și Filosoful. Purtând mantou de filosof, acesta înfățișa creștinismul ca filosofia ultimă, treapta cea mai înaltă, împlinirea căutării de înțelepciune a omului. Ce sens mai au acum bâjbâielile metafizice și existențiale prin doctrine neconforme cu Adevărul odată ce Însuși Acesta, pogorât de sus, Se oferă oamenilor în chipul Împărăției cerurilor deschise încă din această viață spre a-i primi și înveșnici în chipul comuniunii personale cu Dumnezeu? Bulversarea religioasă adusă de creștinism la scara istoriei este fără precedent. Pentru prima oară, nemijlocit, omul are acces la modelul său, la Sursa absolută a existenței sale. Iisus Hristos, Domnul și omul, este răspunsul concret adresat de Dumnezeu omului ca model desăvârșit al umanității, de la începutul și până la sfârșitul veacurilor, fiecărui om în parte. De aceea vorbim astăzi de *înainte* și *după* (ce a venit) Hristos.

> Și Cuvântul S-a făcut trup și S-a sălășluit între noi și am văzut slava Lui, slavă ca a Unuia-Născut din Tatăl, plin de har și de adevăr (Ioan 1, 14).

Slava lui Dumnezeu este sesizată dinăuntrul inimii, acolo unde se resimte bucuria capătului de drum așa cum îl resimțea după multiplele sale tatonări Sfântul Iustin odată întâlnit Domnul Iisus Hristos. De aceea există Biserică, de aceea există mărturie lumii prin viața eclezială, de aceea există îndemn la reușita unirii noastre cu Dumnezeu:

> [...] ce am auzit, ce am văzut cu ochii noştri, ce am privit şi mâinile noastre au pipăit despre Cuvântul vieții, – și Viața s-a arătat şi am văzut-o şi mărturisim şi vă vestim Viața de veci, care era la Tatăl şi s-a arătat nouă – ce am văzut şi am auzit, vă vestim şi vouă, ca şi voi să aveți împărtăşire cu noi. Iar împărtăşirea noastră este cu Tatăl şi cu Fiul Său, Iisus Hristos (1 Ioan 1, 1-3).

## 3.2. Specificul creştin. De la tânjire la împlinirea în Adevăr

Dumnezeu nu a dorit ca această tindere omenească cu fior religios să rămână fără răspuns. El ni Se descoperă ținând cont de structura intimă a omului în contextul creației întregi, și anume singur purtător de „chip și asemănare" cu Dumnezeu (Facerea). Avem deci ceva în noi, sădit prin creație, care ne așază în postura privilegiată a unui parteneriat între necreat și creat. Putem trăi în această lume creată, dar având rădăcini și consistență în realitatea necreată a lui Dumnezeu. Nu noi am decis aceasta, ci am primit-o ca dar din rațiuni dumnezeiești, care ne depășesc. Iar păruta absență a lui Dumnezeu în viața lumii, în special de după Modernitate, o datorăm păcatului, dezorientării date de acesta din urmă, confuziei care întunecă simțurile duhovnicești și opacizează vederea duhovnicească a omului. Multa iubire a Domnului pentru om îi este soluție și răspuns, petrecându-se la plinirea vremii în istorie descoperirea Sa, pentru prima dată prin însăși materialitatea acestei lumi, în chip de om, a Fiului lui Dumnezeu. „Taina cea din veac ascunsă şi de îngeri neștiută" este deci întruparea Sa concretă. Este irumperea în curgerea timpului istoric a Celui care era înainte ca ceva să existe.

Doar în creştinism suntem siguri că Dumnezeu este iubire. Dumnezeu este Treime de Persoane Care Se iubesc din și în veșnicie; nu au avut nevoie de cineva creat din afară ca să exerseze iubirea,